

primavera 2026***En el centenari de Ramon Folch i Camarassa***

Montserrat Bacardí

[Amb motiu del centenari del naixement Folch i Camarasa, hem recuperat l'article que Montserrat Bacardí va dedicar-li el 2011 a Visat, tot afegint-hi la bibliografia de les seves traduccions]

Ramon Folch i Camarasa (Barcelona, 1926-Mollet del Vallès, 2019) pertany a la darrera generació d'abans de la Guerra Civil que va formar-se sota els principis que havien fet possible un segle de renaixença cultural.

Epígon d'una família de germans il·lustres, els Folch i Torres, va passar la infantesa llegint tota mena d'històries que havia concebut el seu pare, el popular escriptor Josep M. Folch i Torres. Els primers deu anys, i fins i tot el sojorn que per a ell va significar la guerra, van marcar-lo decisivament. Havia viscut un clima de bonança intel·lectual que després ha intentat recompondre per mitjà de diverses iniciatives: sobretot, el conreu del teatre, la narrativa i la traducció. En tots tres camps ha procedit amb una desimboltura i una agilitat que recorden la captinença del seu predecessor. Per damunt de tot, ha maldat per fornir a la societat catalana productes majoritaris i, alhora, valuosos; productes que han contribuït a redreçar la llengua i la literatura malmeses. Com Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo o Josep M. Espinàs, de primer Folch i Camarasa va escriure i va traduir prolíficament contra la dictadura i, després, ho ha fet a favor d'un nou redreçament del país.

No resulta fortuït que Ramon Folch i Camarasa s'estrenés com a traductor al català, el 1959, amb el *Diari d'Anna Frank*, una obra que aleshores commovia tot Europa. Com és prou sabut, fins a l'inici de la dècada dels seixanta, les traduccions al català havien estat perseguides per la censura franquista amb una obcecació ben particular. Abans, al llarg dels anys cinquanta, Folch i Camarasa va haver de traduir a l'espanyol, per a l'editorial de Josep Janés, tota mena de llibres —bons, mediocres i detestables—, dels quals mai no

va voler responsabilitzar-se signant amb el seu nom pel simple fet que havia de reescriure'ls a una llengua imposada. Després ha combinat la reescriptura dels grans clàssics contemporanis (Daudet, Colette, Conrad, Faulkner, Fitzgerald, Greene, Hemingway, Huxley, Mailer, Nabòkov o Orwell), amb el gènere negre (Simenon, Chandler, Christie o Highsmith), l'assaig (Marx, Engels, Sartre, Russell, Aranguren o Sacristán) i els productes de caràcter més popular (Blyton, Martín-Vigil o Candel): prop de cent cinquanta llibres de l'anglès, del francès, de l'espanyol i de l'italià, per ordre quantitatiu. Als anys seixanta va esdevenir un dels traductors més fecunds del país, especialment per a Edicions 62 i per a l'editorial Nova Terra, el liberalisme catòlic de la qual encaixava amb les seves conviccions personals. Durant aquests anys va desplegar una intensa activitat perquè vivia de la traducció, a un ritme, segons pròpia confessió, de trenta pàgines diàries, en un intent precoç de transformar la tasca en un ofici. Així, per exemple, el 1965 va publicar vint-i-una traduccions o, el 1966, divuit. A més, al llarg d'aquella dècada va signar sovint versions de cançons, per encàrrec de la discogràfica Concèntric, de compositors tan populars com ara Adamo, Domenico Modugno, Jimi Hendricks, Lou Red, John Lennon i Paul McCartney. A partir de 1973 el ritme de traduccions va minvar, perquè entre aquest any i el 1986, instal·lat a Ginebra, va treballar de traductor professional, de l'anglès i el francès a l'espanyol, a l'Organització Mundial de la Salut. En encetar el mil·lenni va tornar a prodigar-se força, a redós de l'editorial La Campana.

Fet i fet, un bon nombre d'autors i títols que hem pogut llegir en català amb regularitat i singular expertesa gràcies al domini del torsimany de la llengua, els quals, al costat de l'obra original, conformen un dels corpus més extensos i estimables de la segona meitat del segle XX.

En reconeixement a la dilatada trajectòria, l'any 2006 fou nomenat doctor honoris causa per la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

L'escriptor

Ramon Folch i Camarasa va donar-se a conèixer amb un llibre de poemes (L'aigua negra, 1954), gènere que de seguida va abandonar a favor del teatre i la narrativa. En l'escriptura dramàtica, va

persistir-hi més, va obtenir alguns premis i va veure publicades i representades algunes peces, però les dificultats intrínseques d'aquest món el van dissuadir de consagrar-s'hi. Així i tot, va escriure una quarantena d'obres, la majoria de les quals romanen inèdites.

El mateix any 1954 va sortir a llum *Camins en la ciutat*, la seva primera novel·la. Era l'inici d'una carrera fecunda com a narrador, coronada amb els principals premis, com ara el Joanot Martorell, el Víctor Català, el Sant Jordi o el Sant Joan. Una carrera reconeguda, així mateix per la crítica, que des de bon principi va valorar molt positivament l'esforç del novel·lista per arribar a amplis sectors de la societat sense cedir en l'exigència estètica. Algunes de les seves obres, a més, han obtingut l'afecció del públic, amb força reedicions, com ara *La visita* o *Testa de vell* en bronze. No debades va estar estretament vinculat a «El Club dels Novel·listes», la cèlebre col·lecció dirigida per Joan Sales que maldava, també, per assolir un equilibri entre compromís estètic i compromís social, alhora que s'adreçava a un públic extens i divers. Folch i Camarasa en va ser un dels autors més assidus, al costat de Mercè Rodoreda i Llorenç Villalonga. A partir dels anys vuitanta la seva producció s'ha espaiat força, a causa d'una exigència i un esperit crític que l'han conduït gairebé al silenci, de manera que ha passat de ser un dels autors més llegits en català a convertir-se en un escriptor invisible.

Les seves ficcions, en la línia del realisme psicològic, aborden l'experiència humana, sovint la pròpia experiència. Tant és així, que en bona part no costa gaire de resseguir-hi aspectes autobiogràfics, convenientment manipulats, com ara la presència d'un pare notori, famílies nombroses, la disjuntiva entre la integritat i l'èxit o una fe cristiana que ho sadolla tot. En la novel·la *Les meves nits en blanc* es referia, ben gràficament, a «la dèria d'escriure'm a mi mateix». S'hi esplaïava, amb ironia, al *Manual del perfecte escriptor mediocre*, un dels llibres més agosarats de les lletres catalanes. Al capdavant, les històries de Folch i Camarasa pretenen oferir-nos un retrat versemblant, plausible, de la vida quotidiana de personatges corrents. Un retrat sense escarafalls ni efectismes, en un equilibri sempre difícil entre l'esperança i el desencís, la fe en l'esdevenidor i el llast del passat, la salvació i la condemna. Rere les trames amables i les notes d'humor, s'hi amaga una melangia còsmica i, tanmateix, vivificadora. Tot plegat, ho embolcalla amb una

«naturalitat», una elegància i una riquesa estilístiques ben singulars, projectades, a més, en un ventall de tècniques narratives gairebé tan ampli com històries s'empesca. Res a veure, en definitiva, amb l'«escriptor mediocre» amb què va presentar-se el 1991, després d'un llarg silenci, i amb què va guanyar el premi Pere Quart d'humor i sàtira. Un llibre tan poc complaent amb ell mateix (i, de retruc, amb la societat literària) només pot llegir-se així, en clau de divertiment i de plagasitat, com deixava entreveure en el pròleg: «Si sóc mediocre, doncs, aspiro a ser-ho amb el grau de perfecció més alt possible, fins a esdevenir el més mediocre dels escriptors mediocres».

En el camp de la prosa de no-ficció va publicar el retrat personal del seu pare, *Bon dia, pare* (1968), i els llibres humorístics *Manual del perfecte escriptor mediocre* (1991) i *Manual de la perfecta parella mediocre o l'art de (sobre)viure de dos en dos* (2005). Quant a la narrativa infantil, continuador de les Pàgines viscudes de Josep M. Folch i Torres, va empeskar-se unes *Històries possibles*, aparegudes primerament en el Patufet de la segona època i, després, en dos volums antològics (1976 i 1980). Igualment, és autor dels guions de quinze àlbums de còmics que, de 1981 a 2002, va protagonitzar el personatge de Massagran, creat pel seu pare.

Obra traduïda

FRANK, Anna *Diari*. Barcelona: Selecta, 1959.

HULME, Kathryn *La història d'una monja*. Barcelona: Vergara, 1962.

BRYANT, Sara C. *Com explicar contes*. Barcelona: Nova Terra, 1963.

DAUDET, Alphonse *Tartarí de Tarascó*. Barcelona: Vergara, 1963.

HUXLEY, Aldous *Un món feliç*. Barcelona: Plaza & Janés, 1963.

UNESCO, *Ús de les llengües vernacles en l'ensenyament*. Barcelona: Aportació Catalana, 1963.

VAN DER MEERSCH, Maxence *Pescadors d'homes*. Barcelona: Nova Terra, 1963.

CANDEL, Francesc *Els altres catalans*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

COLETTE, Gabrielle-Sidonie *El blat tendre*. Barcelona: Plaza & Janés, 1964.

CRAIG, Jonathan *Departament d'investigació criminal*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

DUMONT, René *Cuba: intent de crítica constructiva*. Barcelona: Nova Terra, 1964.

ELLIN, Stanley *Joc de testimonis*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

GARVE, Andrew *Les sorres llunyanes*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

HUNTER, Evan *El pispa*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

McBAIN, Ed *El pispa*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

ROBERTS, Cecil *Estació Victòria, a les 4.30*. Barcelona: Vergara, 1964.

SAGAN, Françoise *Bon dia, tristesa*. Barcelona: Plaza & Janés, 1964.

SIMENON, Georges *L'home que mirava passar els trens*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

SPARK, Muriel *Els solters*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

WORM, Piet *La Bíblia dels infants*. Barcelona: Plaza & Janés, 1964.

BAUM, Vicki *Grand Hotel*. Barcelona: Vergara, 1965.

CASTRO, Josué de *Una zona explosiva: el nord-est del Brasil*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

CHRISTIE, Agatha *L'assassinat de Roger Ackroyd*. Barcelona: Molino, 1965.

ELLIN, Stanley *Cal saber encaixar*. Barcelona: Ed. 62, 1965.

FERRIÈRE, André *L'esperit i la carn*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

GREENE, Graham *El ministeri de la por*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

GREENE, Graham *El poder i la glòria*. Barcelona: Proa, 1965.

KRAKOWSKY, Anna F. *Com gossos abandonats*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

LEBRET, Louis-J *Principis per a l'acció*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

MAILER, Norman *Els nus i els morts*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

MARTÍN-VIGIL, J. L. *Morin els capellans*. Barcelona: Joventut, 1965.

MARTÍN-VIGIL, J. L. *La vida ens ve a trobar*. Barcelona: Joventut, 1965.

MERLAUD, André *Infant, família i educadors*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

McCULLERS, Carson *El cor és un caçador solitari*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

MERLE, Robert *Fi de setmana a Dunkerque*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

NAVILLE, Pierre *L'automatisme social, fenomen possible*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

PERROUX, François *Indústria i creació col·lectiva*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

TUÑÓN DE LARA, Manuel *Introducció a la història del moviment obrer*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

BARRACLOUGH, Geoffrey *Introducció a la història contemporània*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

BOREL, Jacques *L'adoració*. Barcelona: Aymà, 1966.

CAPOTE, Truman *Desdejuni a can Tiffany*. Barcelona: Proa, 1966.

CHANDLER, Raymond *La dama del llac*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

CLOSSET, René *El capellà de l'infern*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

CONRAD, Joseph *Tifó*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

CONROY, James *Cap de turc*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

DOBB, Maurice *El capitalisme, ahir i avui*. Barcelona: Nova Terra,

1966.

HIGHSMITH, Patricia *Clara també*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

JERPHAGON, Lucien *El Mal i l'Existència*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

LASSERRE, Georges *L'empresa socialista a Iugoslàvia*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

LE BRUN, Pierre *Problemes actuals del sindicalisme*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

MURRAY, John C. *El problema de Déu ahir i avui*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

SAROYAN, William *Em dic Aram*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

SILLITOE, Alan *La mort de William Posters*. Barcelona: Edicions 62, 1966.

WYNDHAM, John *El dia dels trífids*. B.: Ed. 62, 1966.

BISSONNIER, Henri *Pedagogia religiosa dels subnormals*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

BOGGS, James *La revolució americana*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

CRONIN, A. J. *Les claus del regne*. Barcelona: Joventut, 1967.

FITZGERALD, F. Scott *El gran Gatsby*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

GIRARDI, Giulio *Marxisme i Cristianisme*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

GOROSTIAGA, Lluís A. *La gestió obrera a Occident: nou parany del capitalisme*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

GREENE, Graham *Final d'home*. Barcelona: Edicions 62, 1967.

HEMINGWAY, Ernest *Més enllà del riu i sota els arbres*. Barcelona: Proa, 1967.

HILLARY, Richard *El darrer enemic*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

SAROYAN, William *La comèdia humana*. Barcelona: Edicions 62,

1967.

SARTRE, Jean-Paul *Reflexions sobre la qüestió jueva*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

TORELLÓ, Joan B. *Psicoanàlisi i confessió*. Madrid: Rialp, 1967.

TRAVERS, Pamela L. *Mary Poppins*. Barcelona: Joventut, 1967.

ARANGUREN, J. L. L. *El problema universitari*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

ASTURIAS, Miguel Ángel *El senyor president*. Barcelona: Andorra, 1968.

BURNIAUX, Jeanne *L'educació de les noies*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

FAULKNER, William *Mentre agonitzo*. Barcelona: Proa, 1968.

GOMBROWICZ, Witold *Ferdydurke*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

GREENE, Graham *Els comediants*. Barcelona: Aymà, 1968.

GREENE, Graham *Ens podeu deixar el marit?* Barcelona: Edicions 62, 1968.

HAUBTMANN, Pierre *El testament social de Joan XXIII*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

MENDÈS-FRANCE, Pierre *La república moderna: proposicions*. Barcelona: Andorra, 1968.

MERCIER VEGA, Lluís *Mecanismes de poder a Amèrica Llatina*. Barcelona: Edima, 1968.

NABÒKOV, Vladímir *Pnin*. Barcelona: Edicions 62, 1968.

RUSSELL, Bertrand *Noves esperances per a un món que canvia*. Barcelona: Selecta, 1968.

SACRISTÁN, Manuel *Sobre el lloc de la filosofia en els estudis superiors*. Barcelona: Nova Terra, 1968.

CELA, Camilo J. *El rusc*. Barcelona: Alfaguara, 1969.

- FOHLEN, Claude *El treball en el segle XIX*. Barcelona: Nova Terra, 1969.
- HEYERDAHL, Thor *L'expedició del Kon-Tiki*. Barcelona: Joventut, 1969.
- JEANSON, Francis *Sartre i el problema de Déu*. Barcelona: Nova Terra, 1969.
- MCCARTHY, Mary *Aparadors per a una dona*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- MILLER, Arthur *Els desarrelats*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- ORWELL, George *Homenatge a Catalunya*. Barcelona: Ariel, 1969.
- WEST, Nathaniel *Un milió pelat*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- BELLOW, Saul *Jugar a perdre*. Barcelona.: Edicions 62, 1970.
- CELA, Camilo J. *Barcelona*. Barcelona: Alfaguara, 1970.
- COQUERET, André *Com es dirigeix una reunió*. Barcelona: Nova Terra, 1970.
- HUXLEY, Aldous *Illu*. Barcelona: Proa, 1970.
- MARTÍN-VIGIL, J. L. *Un sexe anomenat dèbil*. Barcelona: Joventut, 1970.
- COHEN, Jean *Iniciació a la fisiologia sexual*. Barcelona: Nova Terra, 1971.
- SEGAL, Erich *Història d'amor*. Barcelona: Proa, 1971.
- TOSQUELLES, Francesc *La pràctica del maternatge terapèutic en els deficients mentals profunds*. Barcelona: Nova Terra, 1972.
- CANDEL, Francesc *Encara més sobre els altres catalans*. Barcelona: Curial, 1973.
- MAUCO, Georges *Psicoanàlisi i educació*. Barcelona: Nova Terra, 1973.
- CANDEL, Francesc *Trenta mil pessetes per un home*. Barcelona:

Edicions 62, 1974.

FEDUCHI, Luis *Itineraris de l'arquitectura popular espanyola*. Barcelona: Blume, 1976.

HEMINGWAY, Ernest *Un adéu a les armes*. Barcelona: Proa, 1976.

PONS, Josep Sebastià *L'ocell tranquil*. Barcelona: Barcino, 1977.

BLYTON, Enid *Els Cinc a l'aiguamoll del misteri*. Barcelona: Joventut, 1978.

BLYTON, Enid *Els Cinc passen aventures*. Barcelona: Joventut, 1978.

BLYTON, Enid *Endavant Set Secrets*. Barcelona: Joventut, 1978.

SEGAL, Erich *Oliver's story*. Madrid: Ultramar, 1978.

BLYTON, Enid *El misteri dels Set Secrets*. Barcelona: Joventut, 1979.

VELA, Maria Lluïsa *Montse*. Barcelona: Zip, 1980.

DICKENS, Charles *Temps difícils*. Barcelona: Edicions 62, 1982.

JACKSON, Gabriel *Catalunya revolucionària i republicana (1931-1939)*. Barcelona: Grijalbo, 1982.

BAUM, L. Franck *El màgic d'Oz*. Barcelona: La Galera, 1983.

KIPLING, Rudyard *Precisament així*. Barcelona: Joventut, 1983.

WAUGH, Evelyn *Retorn a Brideshead*. Barcelona: Proa, 1983.

HIGHSMITH, Patricia *L'equívoc*. Barcelona: Edicions 62, 1984.

VELA, Maria Lluïsa *Eva*. Barcelona: Zip, 1985.

MAUROIS, André *Climes*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1986.

NEILL, Alexander S. *L'últim supervivent*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1986.

CHRISTIE, Agatha *El mirall s'esquerdà*. Barcelona: La Llar del Llibre, 1987.

MAALOUF, Amin *El periple de Baldassare*. Barcelona: La Campana, 2000.

SANGSUK, Saneh *Verí*. Barcelona: La Campana, 2001.

MILLER, Arthur *La política i l'art d'actuar*. Barcelona: La Campana, 2002.

FERMINE, Maxence *Opi*. Barcelona: La Campana, 2003.

JIN, Ha *Yang, el boig*. Barcelona: La Campana, 2005.

LACROIX, Michel *El culte a l'emoció. Atrapats en un món d'emocions sense sentiments*. Barcelona: La Campana, 2005.

FOLCH I TORRES, Joaquim *Últims escrits. Destino 1952-1964*. Plegamans: Fundació Folch i Torres, 2009.

BACARDÍ, Montserrat "La traducció en la narrativa de Ramon Folch i Camarasa". A: Kálmán Faluba i Ildikó Szijj (eds.). *Actes del Catorzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Barcelona: PAM, 2009, vol. I, p. 79-86.

LLADÓ, Ramon "Sobre literatura i sobre traduccions. Entrevista amb Ramon Folch i Camarasa". *Quaderns. Revista de Traducció* 11 (2004), p. 215-222.

RIBES DE DIOS, Àngels *La recepció d'Alphonse Daudet en llengua catalana. Traduccions en volum*. Lleida: UdL, 2003. Tesi doctoral.

ELCHINGER, Monsenyor; MACBOEGNER, Pastor; PERROUX, Franç *Els nous camins de l'Església*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

GUERRE, René; ZINTY, Maurice *Volem veure el Crist*. Barcelona: Nova Terra, 1965.

OLIVER, Roland; FAGE, J. D. *Breu història d'Àfrica*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

GOFFIN, Magdalen [et al.] *Reflexions autocríiques sobre el catolicisme*. Barcelona: Nova Terra, 1966.

SENGHOR, Leopold [et al.] *El racisme en el món*. Barcelona: Nova

Terra, 1966.

GOZZINI [et al.], *L'hora del diàleg*. Barcelona: Nova Terra, 1967.

MARX, Karl; Engels, Friedrich *Cartes sobre el capitalisme*. Barcelona: Edima, 1967.

-*Els joves i el ball*. B.: Nova Terra, 1968.

-*La participació dels treballadors a la gestió de l'empresa*. Barcelona: Nova Terra, 1970.

COCAGNAC, A. M.; HAUGHTON, R. *Petita Bíblia. Antic Testament*. Vol. I. Barcelona: Nova Terra, 1974.

SCHNAPPER, Dominique; BACHELIER, Christian *Què és la ciutadania? Els drets i els deures de la convivència cívica*. Barcelona: La Campana, 2003.